

**РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „ОПШТА ХИРУРГИЈА”
ОД АВТОРИТЕ НАСЛ. ВОНР. ПРОФ. Д-Р КОНСТАНТИН МИТЕВ,
НАСЛ. ВОНР. ПРОФ. Д-Р АНДРЕЈА АРСОВСКИ, НАСЛ. ВОНР. ПРОФ.
Д-Р АЛЕКСАНДАР МИТЕВСКИ, НАСЛ. ВОНР. ПРОФ. Д-Р ВЛАТКО
ЦВЕТАНОВСКИ, ДОЦ. Д-Р ИЛИЈА МИЛЕВ, ДОЦ. Д-Р СТЕФАН ПЕТРОВСКИ,
НАСЛ. ВОНР. ДОЦ. Д-Р ТАЊА АНЃУШЕВА, ПРОФ. Д-Р КИРИЛ ЛОЗАНЧЕ,
ПРОФ. Д-Р БИЛЈАНА ЕФТИМОВА И ВОНР. ПРОФ. Д-Р ТАТЈАНА ТРОЈИЌ,
ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ”
ВО ШТИП**

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр. 2002-77/13 од 318. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки, одржана на 18.3.2024 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Ацо Димов, редовен професор, Медицински факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј”, избран во научната област детска хирургија,
- д-р Игор Кафтанчиев, редовен професор, Медицински факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј”, избран во научната област трауматологија за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис **„ОПШТА ХИРУРГИЈА” од авторите насловен вонреден професор д-р Константин Митев, насловен вонреден професор д-р Андреја Арсовски, насловен вонреден професор д-р Александар Митевски, насловен вонреден професор д-р Влатко Цветановски, доцент д-р Илија Милев, доцент д-р Стефан Петровски, насловен вонреден доцент д-р Тања Анѓушева, професор д-р Кирил Лозанче, вонредни професор д-р Билјана Ефтимова и вонреден професор д-р Татјана Тројиќ**, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Ракописот со наслов „Општа хирургија” припаѓа во научната област општа хирургија.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Учебникот „Општа хирургија” од проф. д-р Константин Митев, проф. д-р Андреја Арсовски, проф. д-р Александар Митевски, проф. д-р Влатко Цветановски, доц. д-р Илија Милев, доц. д-р Стефан Петровски, доц. д-р Тања Анѓушева, проф. д-р Кирил Лозанче, проф. д-р Билјана Ефтимова и проф. д-р Татјана Тројиќ е наменет за студенти на прв циклус студии на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев” во Штип. Учебникот е првенствено наменет да служи како основна литература за изучување на предметот Хирургија 1 кој се слуша како задолжителен предмет во IX семестар, со 6 ЕКТС, неделен фонд на часови 3+2+1, со вкупно 180 часови на студиската програма Општа медицина. Покрај наведеното учебникот содржи и дел од предметните програми на следниве предмети: Општа хирургија, кој се слуша како задолжителен предмет во VI семестар, со 6 ЕКТС, број на часови 2+2+0, со

вкупно 60 часови на студиската програма Дентална медицина, Хирургија со нега, кој се слуша како задолжителен предмет во V семестар со 7 ЕКТС, со неделен фонд на часови 3+3+5, вкупно часови во семестар 165 на студиската програма Медицински сестри/Медицински техничари и Хирургија со одбрани поглавја од ортопедија и трауматологија, задолжителен предмет од VI семестар, со 7 ЕКТС, неделен фонд на часови 3+3+5, со вкупен фонд 165, на студиската програма Дипломирана акушерка/акушер.

Учебникот „Општа хирургија” многу детално и концизно ја опфаќа целата предвидена наставна програма за предметот Хирургија 1, а што се однесува до останатите предмети во значаен дел го олеснува совладувањето на материјата, овозможувајќи им на студентите основен извор кој содржи најголем дел од предметната програма и е значаен патоказ кон стекнување на основните знаења за изучување на предметот.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот е напишан на македонски јазик, на 115 страници. Компјутерски обработен текст во формат 201x280 mm, поставен во две колони. За основниот текст употребен е фонт Minion Pro, со големина 10 и проред 12, маргини на страниците 2,5 cm од долу и внатре, 1,3 cm од горе и 1,77 од надвор.

Ракописот е илустриран со 69 слики и шеми и содржи 24 табели, поделени во 18 тематски целини:

1. Историјат на современата хирургија;
2. Антисепса и асепса;
3. Течности електролити и ацидобазни нарушувања;
4. Траума и политраума;
5. Шок;
6. Хемостаза;
7. Трансфузија на крв;
8. Хируршки инфекции;
9. Рани;
10. Изгореници;
11. Анестезија;
12. Болка;
13. Предоперативно иследување на пациентите, проценка на ризик и подготовка за операција;
14. Хируршка онкологија;
15. Трансплантација на органи;
16. Клиничка исхрана на пациенти – нутритивен пристап;
17. Генетика во хирургија;
18. Постоперативни компликации.

На крајот од секоја целина е наведена користена литература со вкупно 145 референци во целиот учебник. Предложениот ракопис е во согласност со Студиската програма и со одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, и во целост ја покрива наставната материја предвидена за 5 (пет) часа неделно т.е. 180 (сто и осумдесет) часови по семестар.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Во овој параграф неодминливо е да се спомене првиот учебник од областа на општата хирургија со идентичен наслов објавен од проф. д-р Јован Пановски во далечната 1979 година, којшто како прв ваков учебник напишан на македонски јазик со својот квалитет долго време беше главно учебно помагало на идните лекари во Македонија и кој сè уште во многу хируршки установи е препорачана литература и покрај застареноста. Учебникот „Општа хирургија“ би претставувал прв обид да се издадат најсовремените сознанија, факти и ставови за областа која толку добро беше опфатена од страна на професорот Пановски пред многу, многу години иако одредени теми се обработени како дел од повеќе учебници кои покрај општа, опфаќаат и специјална хирургија. До овој момент ваков учебник којшто одговара на обемот и потребите на наставната програма за предметот Хирургија 1, како и останатите наведени предмети не е објавен на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Краток опис на содржината: Учебникот „Општа хирургија“ од проф. д-р Константин Митев, проф. д-р Андреја Арсовски, проф. д-р Александар Митевски, проф. д-р Влатко Цветановски, доц. д-р Илија Милев, доц. д-р Стефан Петровски, доц. д-р Тања Анѓушева, проф. д-р Кирил Лозанче, проф. д-р Билјана Ефтимова и проф. д-р Татјана Тројиќ е систематизиран во 18 поглавја.

Во првото поглавје со поднаслов „Историјат на современата хирургија“ се дефинира поимот хирургија и се дава краток историјат на развитокот на хирургијата низ вековите до денес. На крајот е опишан развојот на хирургијата во Македонија почнувајќи од поствоениот период.

Во второто поглавје со поднаслов „Антисепса и асепса“ се дефинира и се наведува значењето на поимите антисепса и асепса во хирургијата се опишуваат основните антисептици и карактеристиките на нивната примена и се објаснува значењето на основните методи на асептична работа.

Третото поглавје со поднаслов „Течности, електролити и ацидобазни нарушувања“ содржи опис на составот на телесните течности во организмот, патофизиолошките нарушувања класифицирани како нарушувања на волумен, нарушувања на концентрација и нарушувања на состав, како и основните видови на ацидобазни нарушувања. По дефинирање на секое од наведените нарушувања се опишуваат етиологијата, клиничките карактеристики и третманот.

Поимите траума, мултитраума и политраума, базичните скор системи за евалуација на тежината на повредата и системскиот инфламаторен одговор на организмот на повредата детално се објаснети во четвртото поглавје „Траума и политраума“, каде што се опишуваат и основните постапки за згрижување и третман. Во посебни делови се опишани етиологијата, клиничките карактеристики и третманот на краш и бласт повредите како комплексни физички повреди.

Во петтото поглавје со поднаслов „Шок“ се дефинираат различните видови на шок со опис на етиологијата, патофизиолошките карактеристики, клиничката слика и принципите на третман.

Физиолошките карактеристики на хемостазата, состојбите кои се поврзани со нарушување на хемостазата со клиничките карактеристики и постапките на третман се опишани во шестото поглавје со поднаслов „Хемостаза“.

Основните карактеристики на крвните групи од кои зависат принципите на трансфузија на крв и крвни деривати се опишани во седмото поглавје со поднаслов „Трансфузија на крв“, каде што се објаснети најчестите компликации од ваквата постапка. Во посебен дел е опишана постапката на добивање, составот и апликацијата на крвните деривати.

Во осмото поглавје „Хируршки инфекции“ јасно се дефинираат поимите инфламација, инфекција и сепса, како и основната поделба на хируршките инфекции со посебен осврт на секој поединечен облик на инфекција од таа поделба. На крајот се објаснети принципите на хируршката микробиологија од што зависи и апликацијата на антибиотската терапија во хирургијата.

Во деветтото поглавје со поднаслов „Рани“ се дефинира поимот рана со посебен опис на етиологијата, карактеристиките и третманот на сите поединечни видови, што е претставено со убави илустрации од сопствената пракса. Поголавјето завршува со концизен опис на фазите на зараснување на раните.

Десеттото поглавје „Изгореници“ опфаќа дефинирање, класификација, клинички карактеристики и начини на третман на изгореници што мора да биде дел од општото знаење на секој студент.

Значењето на анестезијата во хируршката пракса со детали од историскиот развој, различните видови на анестезија со карактеристики на основните анестетици се објаснети во единаесеттото поглавје „Анестезија“.

Во дванаесеттото поглавје „Болка“ се дефинира, класифицира и се објаснува механизмот на болка со опис на постапките кои стојат на располагање за нејзино совладување, што е еден од основните предуслови за развојот на хирургијата и успешниот хируршки третман.

Во тринаесеттото поглавје „Предоперативно иследување на пациентите, проценканаризикиподготовказаоперација“ се опишани основните карактеристики и значењето на предоперативното и постоперативното менаџирање со пациентите кои се изложени на оперативен третман.

Четиринаесеттото поглавје „Хируршка онкологија“ содржи општ приказ на основните карактеристики на дијагностицирањето и терапијата на малигните заболувања со акцент на есенцијалното значење на хируршкиот третман.

Терминологијата, значењето на имуносупресијата, како и застапеноста на трансплантацијата на различни органи се убаво опишани во петнаесеттото поглавје „Трансплантација на органи“.

Шеснаесеттото поглавје „Клиничка исхрана на пациенти – нутритивен пристап“ ги објаснува основните принципи и постапки за правилна исхрана на хируршките пациенти, со осврт кон карактеристични состојби како што е дијабетесот, на пример.

Основните концепти на генетиката, генетските заболувања и поврзаноста на генетиката со хируршката пракса се опишани во седумнаесеттото поглавје од овој учебник со поднаслов „Генетика во хирургијата“.

Морбидитетот е неодминлив дел од хируршката пракса и деталното познавање на сите можни постоперативни компликации, како и прогнозата и можностите за успешен третман се одлика на секој успешен хирург. Оттука и значењето на осумнаесеттото поглавје од овој учебник „Постоперативни компликации“, каде што навистина концизно се објаснети скоро сите можни компликации независно од видот на хируршкиот третман.

ЗАКЛУЧОК

Учебникот „Општа хирургија“ претставува значајно дело, единствен во својата содржина од таа област достапен на македонски јазик. Во учебникот наставните целини се елаборирани системски и прегледно, на лесен и разбирлив говор, што е основен предуслов студентите лесно да ја следат, восприемаат и да ја разберат суштината на основните, општи поими во хирургијата. Учебникот ги следи методите, активностите и дидактичките насоки за реализација на наставната програма. Наставната материја е изнесена од авторите со користење на научно проверени теории и стручна терминологија кои се приспособени на начин што студентот и стручната јавност може да ги разберат, согласно со стекнатите предзнаења и спознајните способности, со што го поттикнува читателот на учење со разбирање. Користените слики, табели и шематски прикази даваат придонес кон совладување на наставната материја. Основните хируршки поими понатаму ќе им овозможат разбирање на пристапот, евалуацијата и третманот на хируршките пациенти, како и ќе претставува темел за понатамошно надградување. Секако, таа е еднакво корисна и за веќе дипломираните студенти како прирачник во секојдневната работа.

Учебникот е напишан на разбирлив, стандарден македонски јазик, а текстовите се прегледни овозможувајќи самостојно совладување на материјалот.

Имајќи го предвид изнесеното, како и намената на овој ракопис, со задоволство му препорачуваме на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип да го прифати ракописот „Општа хирургија“ – учебник од авторите проф. д-р Константин Митев, проф. д-р Андреја Арсовски, проф. д-р Александар Митевски, проф. д-р Влатко Цветановски, доц. д-р Илија Милев, доц. д-р Стефан Петровски, доц. д-р Тања Анѓушева, проф. д-р Кирил Лозанче, проф. д-р Билјана Ефтимова и проф. д-р Татјана Тројиќ за објавување.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Ацо Димов, редовен професор, с.р.

Д-р Игор Кафтанчиев, редовен професор, с.р.